Voorwoord

Op een dag kocht ik een mobiele telefoon en ontdekte tot mijn plezier de fotofunctie. Wat een wereld gaat er open als je inzoomt op al het kleins dat ons omringt. Nauwelijks 50 m2 tuin tussen de huizen in Hoorn-Kersenboogerd levert in iets meer dan een jaar tijd een collectie van een paar honderd verschillende soorten op, gefotografeerd zoals ze in de natuur te zien zijn. Muggen, spinnen, wantsen, kevers, bijen... en natuurlijk vliegen blijken hier in een grote variatie aan soorten voor te komen. Observerend en zoekend via internet komt men vanzelf wat meer te weten over hun levenswijze. O.a. met dank aan de mensen van 'waarneming.nl' was het mogelijk een groot aantal van deze dieren op naam te brengen.

Hier volgt slechts een greep uit de enorme hoeveelheid planten-bestuivende insecten die ondanks wereldwijd schrikbarende afname gelukkig nog wèl te zien is. Ik hoop dat dit virtuele boekje bijdraagt aan meer kennis en enthousiasme voor de schoonheid van de natuur dichtbij.

Florien Groenewegen

foto omslag: Tuinhommel

Bijen

Hoe ziet een honingbij er eigenlijk uit? Er vliegen zoveel bijachtigen rond de bloemen.

Hierboven een bruine variant op een hostabloem.

Met name als ze een achterlijf met gele banen hebben, zoals hiernaast, zijn ze heel duidelijk te herkennen.

Er zijn ook wilde bijen, soms hele kleine, zoals verschillende soorten groefbijen, die kan je in het begin aanzien voor vliegjes:

Nog een paar bijtjes, zomaar een greep uit de tientallen soorten die hier te zien zijn, er schijnen in ons land ong. 360 soorten te zijn:

De sachembij is een heel herkenbare soort, met een hommelachtig lijf en dol op nectar uit longkruid-bloemen. Terwijl vrouwtjes alleen nectar zoeken, vliegen mannetjes razendsnel hun rondes op zoek naar de liefde. Deze oude man zat stil op een blad:

Bijen zijn niet allemaal zo makkelijk op naam te brengen, dat kun je je wel voorstellen bij zo'n groot aantal soorten!

Een behangersbij (hier specifiek een lathyrusbij) verzamelt stuifmeel met haar buikschuier, de borstelige onderkant. En linksonder bijv. een zandbijsoort aangetroffen bij het graven van een plantgat.

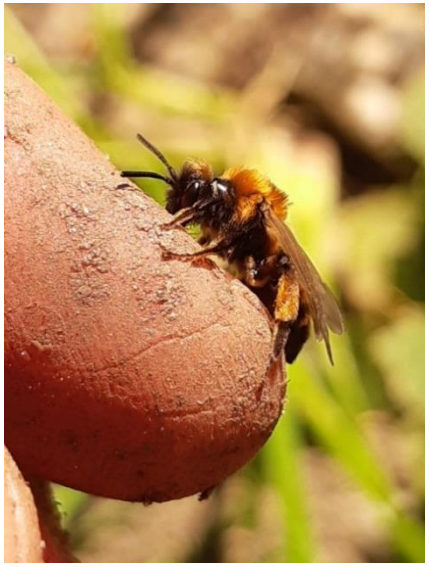

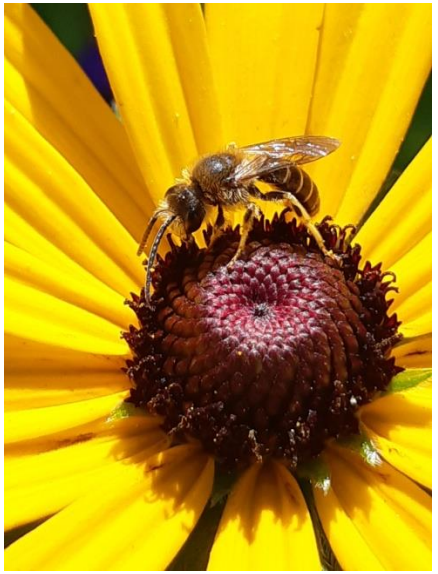

Hommels vertederen menigeen met hun grote wollige lijf en grappige vliegbewegingen.

De aardhommel, of nauwkeuriger gezegd, een exemplaar van de aardhommelgroep West-Europa. Het is misschien wel de bekendste, vroeg in het jaar zijn het vaak de eerste hommels die opvallen. Ze hebben twee gele banden en een witte achterkant.

Een hommel die de laatste tijd minder te zien is, is de tuinhommel, deze lijkt op de aardhommel maar heeft drie gele banden, nl. ook een onderaan het borststuk.

Het is de hommel met de langste tong, je ziet ze vaak bij bloemen met diepe bloemkelken zoals dovenetel en vingerhoedskruid.

De boomhommel is niet te verwarren met andere soorten, er is er maar één met oranjebruine rug en witte achterkant. Deze soort nestelt in holle bomen maar koloniseert ook wel eens een vogelnestkastje…

De akkerhommel komt het meest voor. Deze heeft een oranjebruine rug, soms met een driehoekige zwarte plek erin en een oranjebruine achterkant.

Het is van de toch al zachtaardige hommels de vriendelijkste en zal, anders dan de wat assertievere boomhommel, niet snel steken.

Ze nestelen het liefst onder de grond in een oud muizennest.

Direct herkenbaar is ook de mooie steenhommelvrouw, helemaal zwart met een gloedvolle roodoranje achterkant. Zij bezoekt in onze tuin graag de bloeiende bieslook.

Steenhommels nestelen vooral onder stenen en in muurspleten. Zoals bij hommels gebruikelijk is, overleeft de grote koningin de winter en bestaat het nest na een tijdje uit een paar honderd werksters.

Mannen en jonge koninginnen verschijnen pas aan het eind van de zomer.

De steenhommelman ziet er ook heel anders uit dan de vrouw en lijkt erg op de weidehommelman, maar hij heeft een grotere oranje achterlijfspunt.
De weidehommel is weer veel wolliger behaard.

Hier is dan zo'n weidehommelman. Omdat het in dit geval een lichte variant is met extra veel geel, kan je deze zeker niet verwarren met de steenhommel.

Ook de vrouwelijke weide-hommel heeft een oranje-bruine achterkant en hooguit twee gele banden.
Vaak hebben ze alleen een paar oranjegele vlekjes aan de voorkant en aan het begin van het achterlijf.

Zweefvliegen

Dit zijn ook belangrijke bestuivers van voedselgewassen en het is een leuke groep insecten om te observeren, vooral omdat er veel heel verschillende soorten zijn. Insectenkenners hebben zich bovendien uitgeleefd op prachtige Nederlandse namen zoals ‘stadsreus’ en ‘vliegende speld’. Die laatste zou je toch alleen al vanwege de naam graag een keer willen zien!
Hoe onderscheid je bijensoorten en zweefvliegen van elkaar?
Er zijn een paar belangrijke verschillen: een vlieg heeft twee vleugels en een bij heeft er vier, maar misschien nog duidelijker: de ogen zijn anders en er is een verschil in de antennen, die van bijen (waaronder ook de hommels) zijn veel dikker en langer!

Een zweefvlieg die op een bij lijkt en heel veel voorkomt, is de ‘blinde bij’. De kleur varieert en is bij vrouwtjes soms helemaal donkerbruin. Ze horen vanwege de bijengelijkenis tot de bijvliegen.

Zo ook de volgende veel voorkomende soorten:

De ‘onvoorspelbare bijvlieg’, met o.a. donkere stepen op de vleugels, kan in sommige jaren heel talrijk zijn en in andere weinig voorkomen:

Een van de aardige dingen aan vliegen is dat je aan de stand van de ogen vaak (niet altijd) kan zien of het mannetjes of vrouwtjes zijn.

Dicht bij elkaar (zoals links): man.
Stukje uit elkaar(zoals boven): vrouw.

Een ‘kleine bijvlieg’vrouw en man op bloeiend boekweit:

De bosbijvlieg (man) met o.a. ‘berookte’ vleugels (bruine bandjes).

De kegelbijvliegman:

De vrouw - die net haar tong in het hart van een vergeet-mij-nietje steekt - is minder kegel-vormig en lijkt veel op bijv. de blinde bij, maar de voorpootjes zijn geel van onderen, uniek onder de bijvliegen:

De hommelbijvlieg is ook zo geweldig leuk om te ontdekken.

Behaard als een hommel, maar met name aan de kop en aan de wijze van bewegen zie je dat het een vlieg is.

De mannen zijn geheel rossig

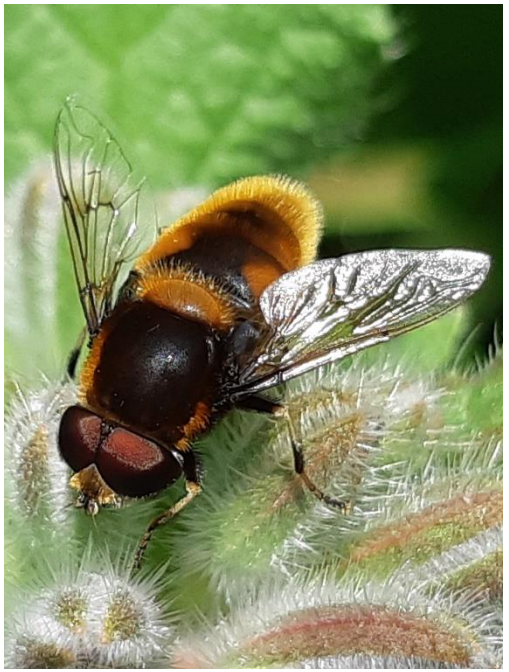

Het vrouwtje heeft witte kontbeharing en is vaak zwart, maar niet altijd.

Een andere hommelachtige (en geen bijvlieg) is de grote narcisvlieg.

De larven van deze vlieg leven in bloembollen.

Door de kleur lijkt het vaak of ze een bontkraagje aan hebben, maar ze kunnen er ook heel anders uitzien.

Hiernaast zie je een andere kleurvariant.

Het is hier ook goed te zien dat ze stevige dijen hebben.

‘Reuzen’ zijn heel forse zweefvliegen die zelfs wel wat schrik aan kunnen jagen met hun hoornaarachtige verschijning.

De ‘stadsreus’ is vrij regelmatig tussen de vlinders te zien. Slechts één keer kon ik een snelle foto maken van een ‘witte reus':

De larven van beide soorten groeien op in wespennesten, waar ze dode wespenlarven eten.

Een andere heel veel voorkomende zweefvlieg is de snorzweefvlieg.

Hoe deze aan zijn naam komt is bij dit exemplaar duidelijk op zijn rug te zien, net snorretjes.

(Links een man, onder een vrouw.)

De tekening en tint varieert, eigenlijk is het vaak wat meer geel-zwart-wit gestreept. Pyjamazweefvlieg is dan ook een andere naam.

Bandzweefvliegsoorten zijn vrij regelmatig te zien.

Op deze pagina zie je een paar vrouwelijke bessenbandzweefvliegen, de een fouragerend op moederkruid en de andere is even aan het zonnen om energie op te doen.

Terrasjeskommazweefvliegen kom je heel veel tegen. Zoals alle bestuivers leven ze van nectar en stuifmeel, maar de eitjes worden midden tussen de bladluizen (larvenvoedsel) afgezet. Zweefvliegen worden daarom wel ingezet voor biologische luizenbestrijding.

Een gewone gecultiveerde roos heeft voor deze heer blijkbaar wat lekkers te bieden.

Links:
Op lievevrouwebedstro zit de ‘grote kommazweefvlieg’ Zij heeft, anders dan de terrasjeskommazweefvlieg, een geheel zwarte zijnaad.

Dat er veel gelijkende soorten zijn is o.a. aan deze dame te zien. Vanwege een bocht in de derde vleugelader is zij te determineren als boogkommazweefvlieg.

De gele halvemaan-zweefvlieg heeft ook die kenmerkende bocht, maar hij heeft daarnaast een gezwollen kop.

De wittehalvemaanzweefvlieg heeft geen look-alikes, je herkent haar meteen aan de witte kleuren van gezicht en maantjes, het is ook een relatief grote zweefvlieg.

Hier snoept zij uit een radijsbloempje.

Pendelvliegen zijn ook zo heerlijk kenmerkend. Er komen maar vier soorten in Nederland voor, waarvan de volgende drie algemeen.

De prachtige citroenpendelvlieg is de grootste (tot 18 mm), met een mooie lichte kleur geel.

Het geslacht kan je bij deze zweefvliegen lastig aan de stand van de ogen aflezen, maar wel weer beter aan de achterlijftekening. vrouw:

man:

De moeraspendelvliegvrouw en man

en op de volgende bladzijde de ‘gewone pendelvlieg’ vrouw en man, deze kleinste pendelvliegen komen het meest voor.

Pendel in de naam slaat waarschijnlijk op het zweven/hangen.

Pendelzweefvliegen houden van moerassige plekken. Hun larven ontwikkelen zich evenals de larven van bijvliegen in modderige watertjes.

Het zijn ‘rattenstaart’larven, zij hebben een soort snorkel waardoor ze in een zuurstofarm en bacterierijk laagje water van afvalstoffen kunnen leven.

De doodskopzweefvlieg is een unieke redelijk grote zweefvlieg van 1 á 1,4 cm, die graag op bloemen bij bosranden zit en fantiek andere zweefvliegen wegjaagt. Ook deze heeft rattenstaartlarven die ter wereld komen in vochtige holletjes van bomen bijvoorbeeld.

Naam: De tekening heeft iets van een doodshoofd met geraamte eronder.

Het geslacht maak je bij deze soort weer op uit de stand van de ogen.

‘Variabel elfje’ is een van de ‘elfjes’soorten. Deze ranke insectjes zweven graag enkele meters hoog op open plekken in het bos, vanwaar de gelijkenis met elfjes.

Verschillende elfjes, foeragerend op teunisbloem, lavas en toorts.

‘Langlijfjes’ met mooie patronen van paarsgewijze vlekken zijn ook aantrekkelijke zweefvliegjes om te bekijken.
Ook dit zijn weer aan alle kanten nuttige beestjes, naast hun verdiensten als bestuiver, leven ze als larve van bladluizen.

Grote langlijf is regelmatig te zien. De mannen zijn herkenbaar aan het achterlijf dat minstens één segment achter de vleugels uitsteekt.

Hiernaast is dat goed te zien bij dit grote langlijfje dat stuifmeelkorrels van zijn kop af probeert te wrijven.

Als de larve zich in een koude periode ontwikkelt kunnen de donkere kleuren sterker aanwezig zijn.

Glanzend als lakwerk ook al is hij fijn behaard:

De vrouwen ‘grote langlijf’ zijn wat lastiger te onderscheiden van andere langlijfsoorten. We houden het bij deze foto daarom gewoon maar op: ’langlijfje’.

Langlijfje met blinde bij.

De naam ‘grote langlijf’ voor een klein zweefvliegje, 7-12 mm, kan enige verbazing wekken, maar het is een aanduiding in verhouding tot andere langlijfjes. Iets minder voorkomend bijvoorbeeld is de ‘kleine langlijf’. Deze is korter, 5-8 mm, en met oranje i.p.v. heldergele banden:

Menuetzweefvlieg

Mannetjes vliegen om bloemen heen, waar vrouwtjes op zitten. Dit doen ze met de kop schuin omlaag naar het vrouwtje gericht.
Ze vliegen zo ook achter vrouwtjes en andere mannetjes aan.
Dit gedrag heeft hen, naar een oude Franse dans, de naam menuetzweefvlieg gegeven.

Man

Vrouw

De korsetzweefvlieg heeft net als de menuetzweefvlieg dikke achterdijen, maar nu ook een taille. De larven van beide soorten leven in rottend organisch materiaal, zoals composthopen en mest.

Hier gezeten op witte mosterd, het zaad daarvan zit wel in bijenzaadmengsels en deze mosterd kan ook gebruikt worden in de keuken.

Dezelfde plant met een menuetzweefvlieg:

Een micaplatvoetmannetje wast zich met de platte voorpootjes.

‘bijenplant’ Phacelia

Het micaplatvoetje komt heel algemeen voor.

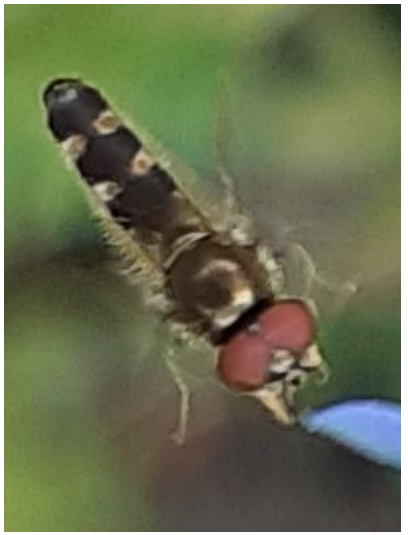

Vooral de vrouwen hebben micakleurige vlekken, te zien als ze zweven. Bij de mannen kunnen de vlekken grijs tot goudkleurig zijn.

Een andere soort is het schaduwplatvoetje.
Zoals de naam al doet vermoeden houden ze zich graag op bij bosschages.

Mannetjes zweven soms in groepen op enkele meters hoogte. Hier zweeft een man voor het vingerhoedskruid, van oorsprong een bosplant.

Eitjes worden afgezet op lage planten met veel luis.

Driehoekszweefvliegen lijken wel wat op platvoetjes, ook in levenswijze, voor zover bekend.

Maar de vrouwtjes hebben driehoekige vlekken op het achterlijf en de mannetjes hebben geen platte voorpootjes.

Bij de gewone driehoeks-zweefvlieg is de achterrand van de driehoeken bol. Het achterlijf van de man is korter dan de vleugels.

Bij de slanke driehoekzweefvlieg hebben de vrouwelijke driehoeken holle zijdes en zijn de mannelijke vleugels even lang of korter dan het lijf. (Het oranje uitsteeksel bij het mannetje rechts is een mijt.)

Slanke driehoeks-zweefvlieg op lavas/maggiplant.

Bloeiende lavas trekt geweldig veel insecten aan.

Bollenzweefvliegen worden ook wel ‘kleine narcisvliegen’ genoemd.

Je hebt ze liever niet teveel in de tuin. De larven eten namelijk van bollen, wortels en knollen zoals narcis, hyacint, aardappel en ui.

Een man verdedigt zijn territorium door achter indringers aan te vliegen. Vrouwtjes foerageren rustig tussen de bloemen.

Ze zitten graag laag bij de grond te zonnen. Ook bijvoorbeeld gewoon op de tegels of zoals hier op een bloempot.

En ja hier is zij dan, de vliegende speld!

Ze vliegen in de schaduw van bomen en struiken waar ze met name witte bloemen bezoeken in de lage kruidachtige vegetatie. De larven zijn luizeneters.

Er zijn nog meer zweefvliegjes die door hun grootte en donkere kleur niet erg opvallen, zoals gitjessoorten die op specifieke planten zitten.

Ook de larven van zweefvliegen vallen vaak niet op, hier - al zijn het dan nog geen actieve bestuivers - voor de aardigheid toch een paar:

Een snorzweefvlieglarve onder een rozenblad, gecamoufleerd als vogelpoepje.

Een bandzweefvlieg plat tegen het blad aan.

Één luis beet, de ander probeert nog weg te komen:

In de vlier laten ze een spoor van dode luizen achter:

Wespen

De meeste sociale wespen zijn plooivleugelwespen, in rust zijn de vleugels een beetje opgevouwen, waardoor ze er smal uitzien.

De 'gewone wesp' verschilt van de Duitse wesp door een zwarte lengtestreep op de kop. Ze hebben een variabele achterlijftekening.

Vaak kan je een wesp speurend tussen de kruiden rond zien vliegen en soms hoor je aan een heftig gezoem dat hij een insect te pakken heeft. Het zijn nare taferelen, waarbij zonder pardon lichaamdelen afgebeten worden, of het nou een sprinkhaan, vlinder of vlieg is. Met name blinde bijen, een zweefvliegsoort, zag ik dat lot ondergaan. Nadat kop, poten en achterlijf van de arme vlieg verwijderd zijn, wordt het gespierde middenstuk meegenomen naar het nest.
Het is allemaal voor de larven, zelf eten ze liever nectar en andere zoetigheid, die o.a. ook door diezelfde larven afgescheiden wordt!

Gewone wesp bezig met demonteren van een vlieg.

Maar het zijn welkome insectenbestrijders, grote hoeveelheden van allerlei soorten vliegen en muggen worden meegenomen naar het nest. Aan het eind van de herfst overleven alleen de inmiddels bevruchte koninginnen, zij kruipen weg in hoekjes en houden een winterslaap, waarbij het zelfs geen probleem is als ze even bevriezen.

Dit zijn geen rupsen, maar bladwesplarven (monostegia abdominalis) die de puntwederik kaal eten.

Bladwesplarven hebben meer pootjes en minder ogen dan rupsen.

Mooie larve en knollenbladwesp, een opvallende oranje verschijning.

Bladwespen zijn als zodanig te herkennen doordat ze geen ingesnoerd middel of wespentaille hebben. Er bestaan veel soorten, ze zijn niet allemaal makkelijk te onderscheiden.

Een aantal ervan is als larve bladmineerder, ofwel ze maken gangetjes in bladeren. Andere vormen gallen, de bekende knikkervormige gallen op eikenbladeren zijn ook bladwespenwerk.

Een heel klein bladwespje 'athalia circularis' wellicht, op waardplantje ereprijs.

Naast de bladwespen zijn er ook veel wespensoorten die hun larven vleesvoeding brengen, of ze leggen eitjes in nesten van andere solitaire wespen en bijen, of ze leggen ze direct in andere dieren.

Een wespensoort met een duidelijke wespentaille is de hongerwesp, juist zo genoemd vanwege het magere uiterlijk. Aan het achterlijf zie je de legboor uitsteken.

Wanneer zij vliegt lijkt ze wel een beetje op een klein draakje

Een van de soorten waarop zij parasiteert, door leggen van eitjes in het andere nest, is de pottenbakkerswesp.

Pottenbakkerswespen maken nesten in houtwormgaten, plantenstengels e.d. en sluiten die met een laagje klei af. Ze vangen kleine spinnen als voedsel voor de larven.

Hier is deze honingdauw aan het likken, die van de luizen op het blad erboven naar beneden is gedruppeld.

Zij/hij heeft een lang achterlijf met haarbanden, dat een stuk onder de vleugels uitsteekt.

De groefbijendoder haalt zoals de naam al aangeeft ander voedsel voor zijn larven. Hieronder zelf nectar etend van lavas.

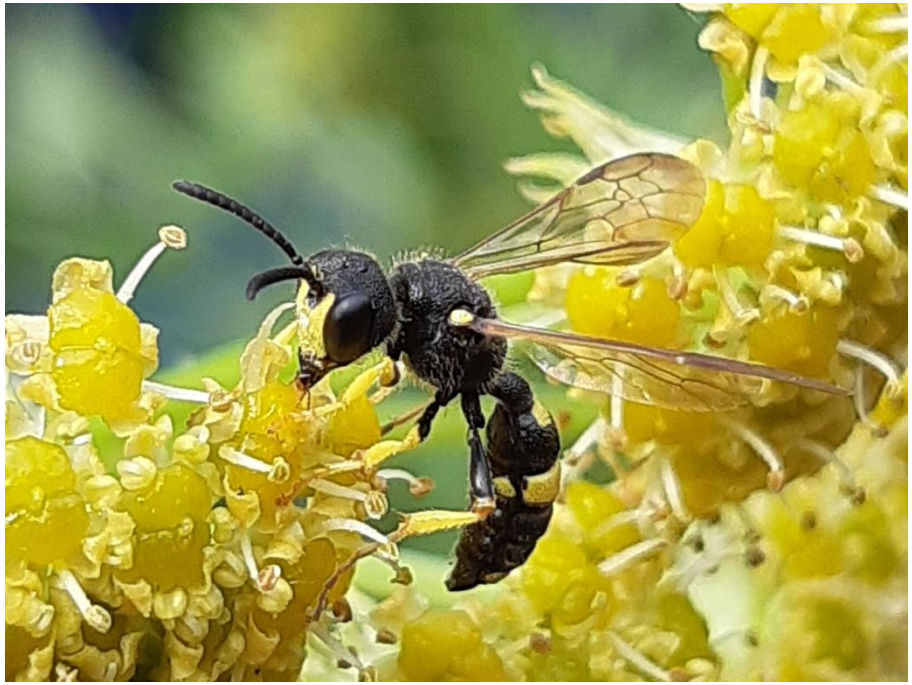

Met gevangen groefbij onder zich:

Urntjeswespen hebben een kenmerkend achterlijf, maar de naam kregen ze doordat ze van klei of leem minipotjes maken voor hun nageslacht.

Hun larven krijgen rupsen van spanners als voedsel. Zelf houden ze vooral van sporkehoutbloemen, maar ook elders eten ze nectar bijv. bij deze toorts.

De muurwesp bouwt haar nest ook van leem, maar dan in holle stengels en andere gaatjes. Ze voedt haar larven met rupsen en ook met nachtvlinders.

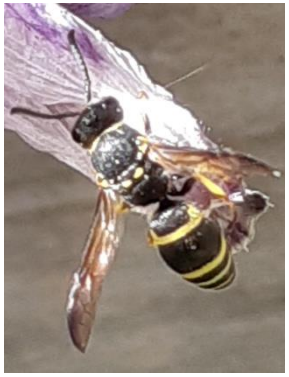

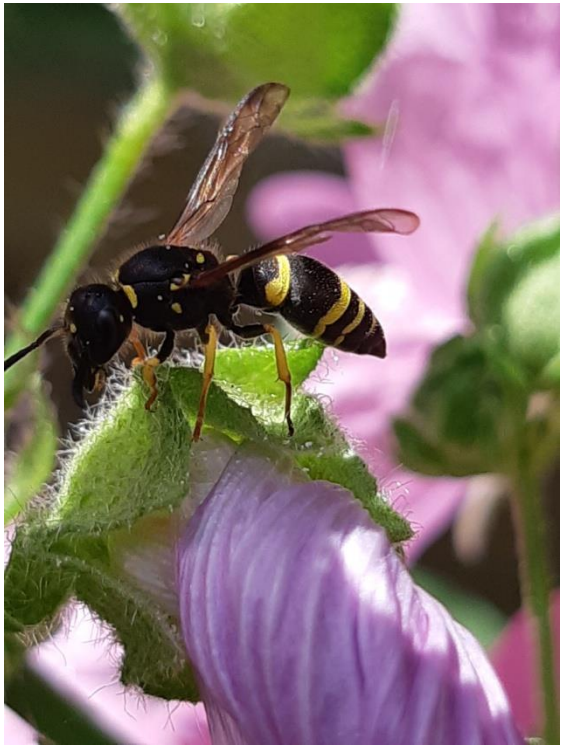

Onder de verweerde stam van de vlinderstruik lag telkens wat vers zaagsel. Op een avond ontdekte ik een behoorlijk actieve blokhoofdwesp (de foto is dus wat wazig). Blokhoofdwespvrouwtjes zijn ongeveer even groot als gewone wespen en ze maken een holletje met een stuk of 10 kamertjes in dood hout. Uiteraard weer voor de larven, die ze allerlei soorten vliegen als voedsel brengen.

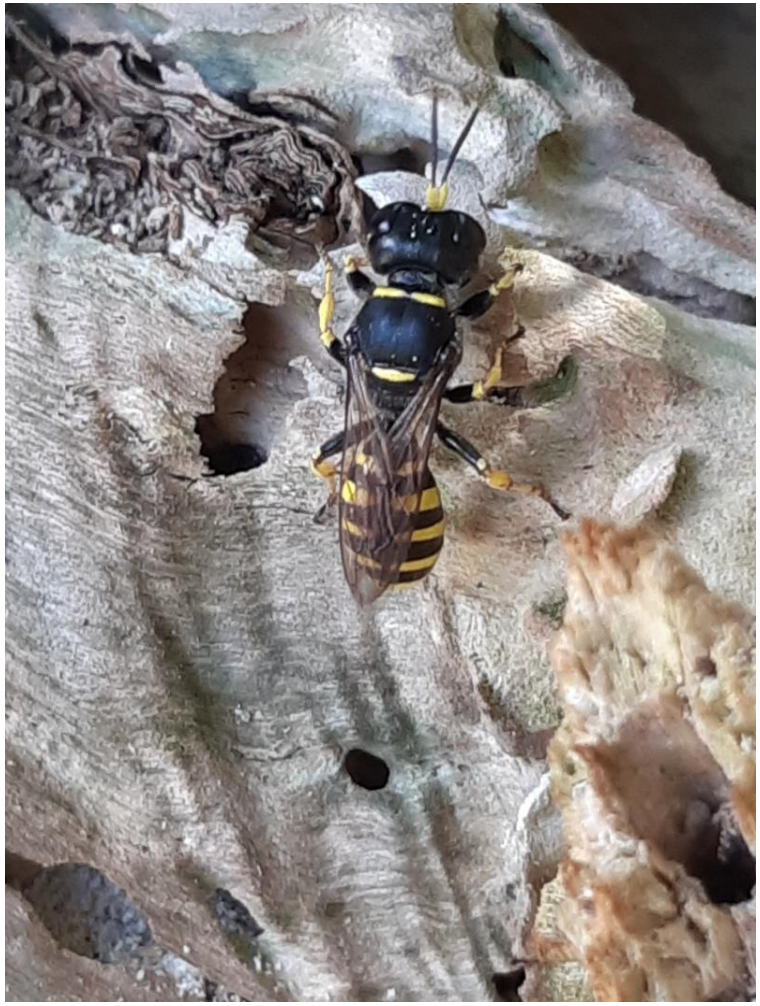

De legboor van een sluipwesp zit normaal in een schede. Op de foto hieronder steekt de schede omhoog. De legboor gaat met gekromde rugbewegingen in tegenovergestelde richting steeds dieper in het hout.

Een vleugelloze sluipwesp, een ‘gelis’soort

Deze is zo groot als een mier.

Bladluizendoders verlammen luizen en brengen die naar de buisvormige nestplaats. Deze wordt zo gevuld dat er telkens op een groepje luizen een eitje wordt gelegd, afgewisseld met een propje houtpulp.

Diplazon laetatorius hiernaast, en ook onder, tussen enkele verbleekte, want gemummificeerde, rozenluizen. De luizen waren eerder geinjecteerd met een eitje en worden van binnen leeggegeten door ’n wespenlarve.

Wanneer die volgroeid is, maakt hij er van boven een deurtje in. Als het deurtje openstaat betekent het dat de gast vertrokken is. In deze bewegingloze luizen zitten dus nog larven! De wesp die hier een ei legt, plant zich vnl. parthenogenetisch d.w.z. zonder man voort en parasiteert vooral op zweefviegen. Luizen zoeken veilig heenkomen.

Piepkleine schildwespjes (er zijn veel soorten). Ze worden wel ingezet bij biologische rupsenbestrijding.

Zich poetsend op een rozenknop.

Ichneumon xanthorius is een grote sluipwesp die parasiteert op rupsen van dag- en nachtvlinders, d.w.z. stiekem worden eitjes in de levende rups gelegd.

Boven een mannetje, onder een vrouwtje ichneumon xantorius.

Bronswespachtigen horen eveneens tot de sluipwespen, er zijn meer dan 1000 soorten in ons land bekend.

Ze kunnen erg klein zijn, van een halve mm (!) tot zo'n halve cm en ze vallen verder op door hun soms fijne of wonderlijke vorm, hun glans en geknikte antennes. De meeste parasiteren op of in allerlei insecten, sommige zijn planteneters en vormen dan vaak gallen.

Ook goudwespjes zijn met hun metallic-kleuren verrassend mooi.

Als 'koekoeks'wespjes leggen ze voor de voortplanting eitjes in nesten van solitaire wespen, de larven die daar al snel uit komen, eten zowel de eieren als het voedsel van de gastheren op. Als de eigenaar thuiskomt terwijl de goudwesp nog bezig is, probeert die haar te steken. De goudwesp rolt zich dan als een balletje op, waardoor haar sterke pantser haar beschermt.

Voortdurend in beweging, de plant aflopen, stukjes vliegen, waarschijnlijk smullend van de honingdauw, waar de luizenrijke planten goed van voorzien zijn. Ook bloemennectar wordt meegepikt.

Hiernaast een geheel turqoise goudwesp in het zonnetje op de schutting.

Er zijn wespen die zich wagen aan prooidieren met giftige kaken, de spinnendoders. Zij spelen een kat- en muisspel met een spin tot de spin vermoeid is en een verlammende steek toegediend krijgt. De verlamde spin wordt naar een holletje in de grond gesleept en voorzien van een ei van de gastvrouw. Als de larve uitkomt eet deze van de nog levende spin die zich niet kan verdedigen.

De vleugels wapperen voortdurend om aandacht te trekken.

Glasvleugelspinnendoder, ook wel genoemd koolzwarte metselspinnendoder, het mannetje hiervan heeft witte vlekken op het gezicht.

Griezel uit Disneyfilm?

Een tuinspinnendoder groef gaten tussen de grindtegels, waar zij helemaal in verdween. De mannetjes leven maar kort en houden zich niet met dat soort activiteiten bezig.

Deze renspin werd de hele tijd achtervolgd als hij razendsnel onder of boven de bladeren kroop, op de volgende bladzijde de trieste ontknoping van dit bloedserieuze spel.

Een zakspin op de armleuning van een stoeltje was ook ongelukkig.

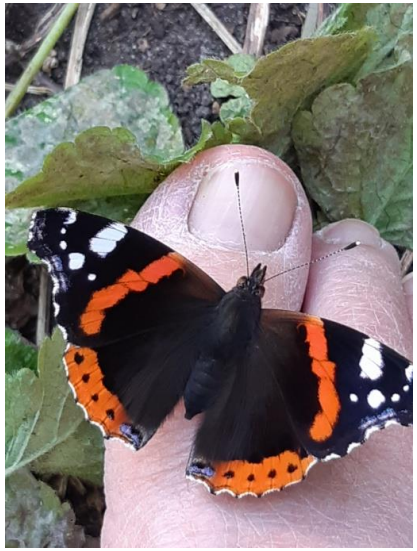

Dagvlinders

Op een heel warme zomerse dag , kwam deze atalanta al kriebelend zout likken.

Het bont zandoogje vind je vaak een beetje in de bosschages, ik heb ze eigenlijk nooit op de bloemen van de vlinderstruik gezien.

Een boomblauwtje komt veel in tuinen voor, waar het op ooghoogte rondfladdert.

De vlinder weet precies waar ze de eitjes moet afzetten. De rupsen van het boomblauwtje eten in het voorjaar bloemknoppen van bomen en struiken zoals vuilboom en hulst. De najaarsgeneratie doet zich tegoed aan klimopbloemen.

Onder: oud boomblauwtje

De citroenvlinder is een stoere, hij overwintert door stil aan een takje te gaan hangen. Vroeg in het voorjaar fladderen ze alweer rond.

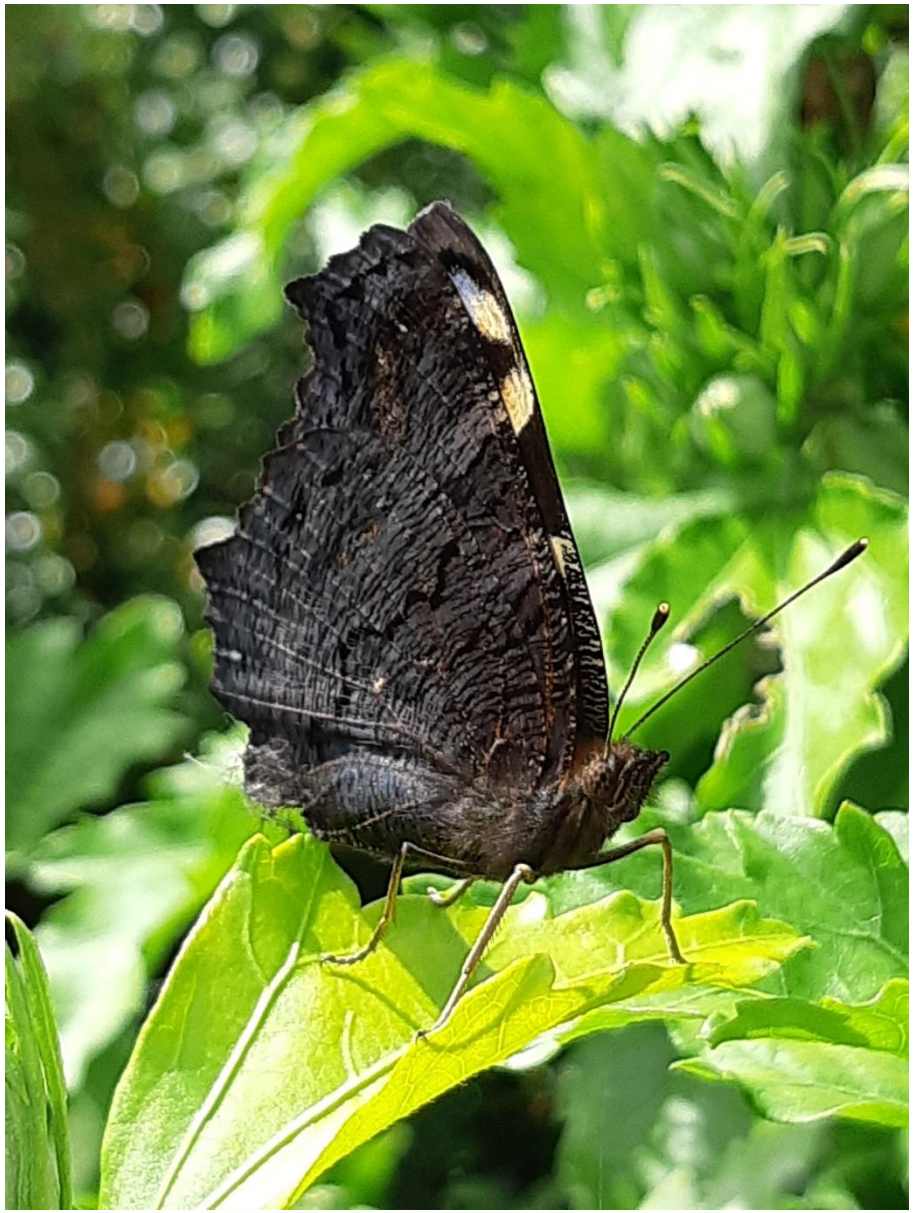

Ook deze overwintert als vlinder, maar zoekt hiervoor wel een beschut plekje op. De dagpauwoog is heel donker als de vleugels dichtgevouwen zijn, maar wat een kleuren als ze opengaan!

Distelvlinders, die wat groter zijn, zijn trekvlinders. Ze arriveren in het voorjaar vanuit zuid Europa en een hier geboren generatie fladdert in de herfst helemaal terug naar het zuiden.

Er waren in 2019 plotseling in het hele land veel distelvlinders te zien. Sommige jaren is er zo'n invasie, vaak samen met hier neerdalend Saharazand.

Ze halen graag nectar uit distels maar ook de waardplanten, planten waar de rupsen op zitten, zijn distels (en brandnetels).
Rupsen spinnen de punten van de bladeren aan de onderkant bijelkaar en leven in zo'n huisje, terwijl ze ondertussen al het groen, op de harde nerven na, opeten. Is alles op dan maken ze even verderop een nieuw eethuisje.

Het is altijd weer een verrassing tussen vlinders van dezelfde soorten ineens een gehakkelde aurelia te zien:

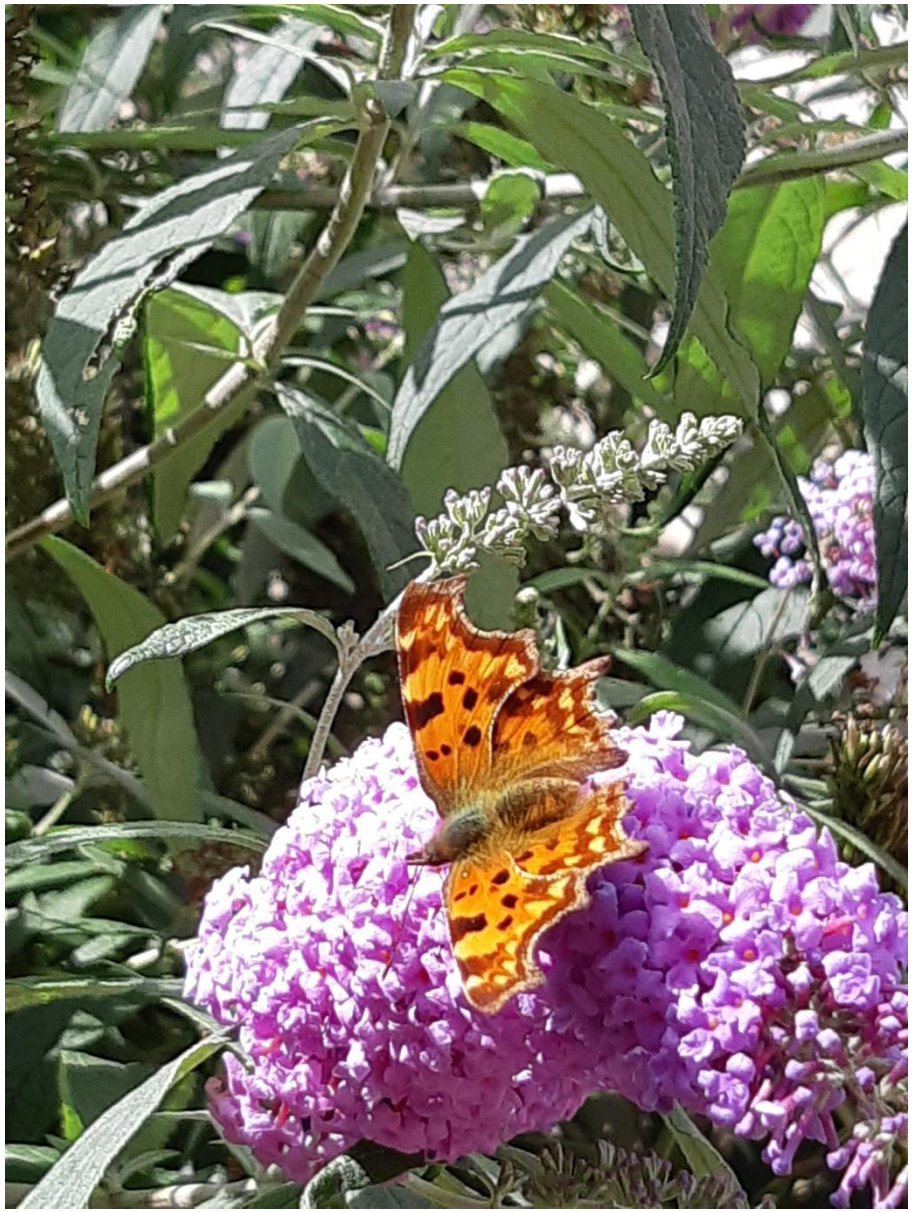

Sinds de jaren 80 van de vorige eeuw komt deze, na eerst het zuiden veroverd te hebben, in heel Nederland voor. Hieronder op de vlier:

Het groot koolwitje (eileggend hier) heeft grote donkere vleugelpunten, die bij dichte vleugels evengoed erdoorheen schemeren.

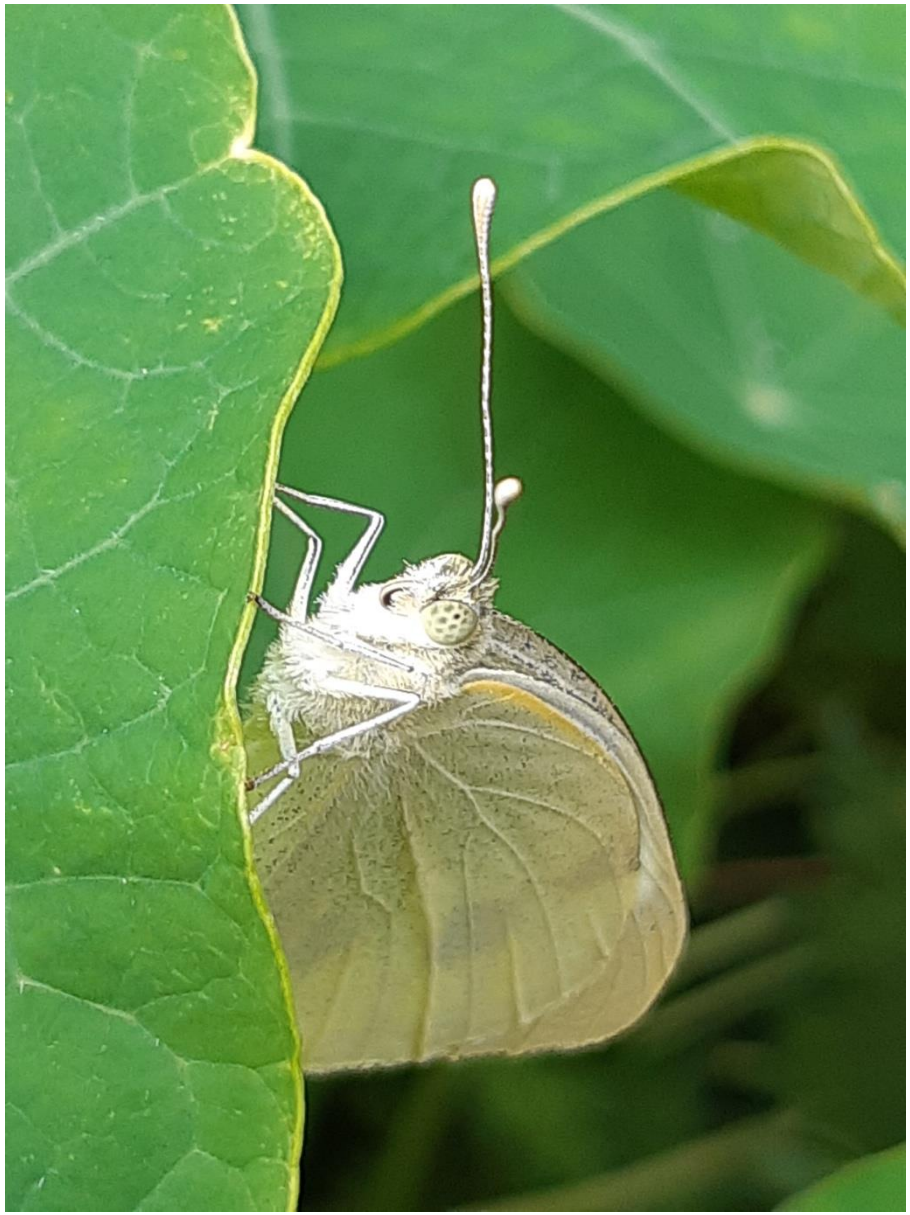

Aan de aanwezigheid van zwarte vlekken is te zien dat dit een vrouwtje is:

De eitjes onder het blad van de Oost-Indische kers, één van de waardplanten:

(Later deed een spin zich eraan tegoed.)

Het klein koolwitje komt van de witjes het meest voor:

subtiele kleurschakeringen

Het klein koolwitje overwintert als pop vaak aan niet natuurlijke voorwerpen zoals hier: verborgen in de anti-inbraakstrip van de achterdeur:

Op een warme augustusdag waren klein koolwitjes paarsgewijs in de lucht aan het dansen. Sommigen legden bijzondere belangstelling aan de dag voor de mierikswortelplant met zijn grote groene bladeren. Er omheen fladderend raakten ze de plant telkens even met hun gekromde achterlijf en lieten her en der verspreid witte stipjes achter:

Een eitje!

Hiernaast, van dezelfde familie, het klein geaderd witje.

In eerste instantie valt het nauwelijks op dat dit al fladderend geen gewoon koolwitje is. Pas wanneer je de onderkant van de vleugels bekijkt zie je duidelijk het verschil!
Niet alleen het uiterlijk, maar ook de leefomgeving verschilt met die van het klein- en groot koolwitje. Het klein geaderd witje wordt van de drie op de vochtigste plaatsen aangetroffen. Het heeft een voorkeur voor landelijk gebied, terwijl groot en klein koolwitje vaker tussen de huizen te zien zijn.

De latijnse naam van de kleine vos, aglais urticae, geeft al aan dat ze iets met brandnetel (=urtica) te maken heeft.

De vlinderstichting geeft op haar website een prachtige beschrijving van de activiteiten van het mannetje (zie volgende bladzijde):

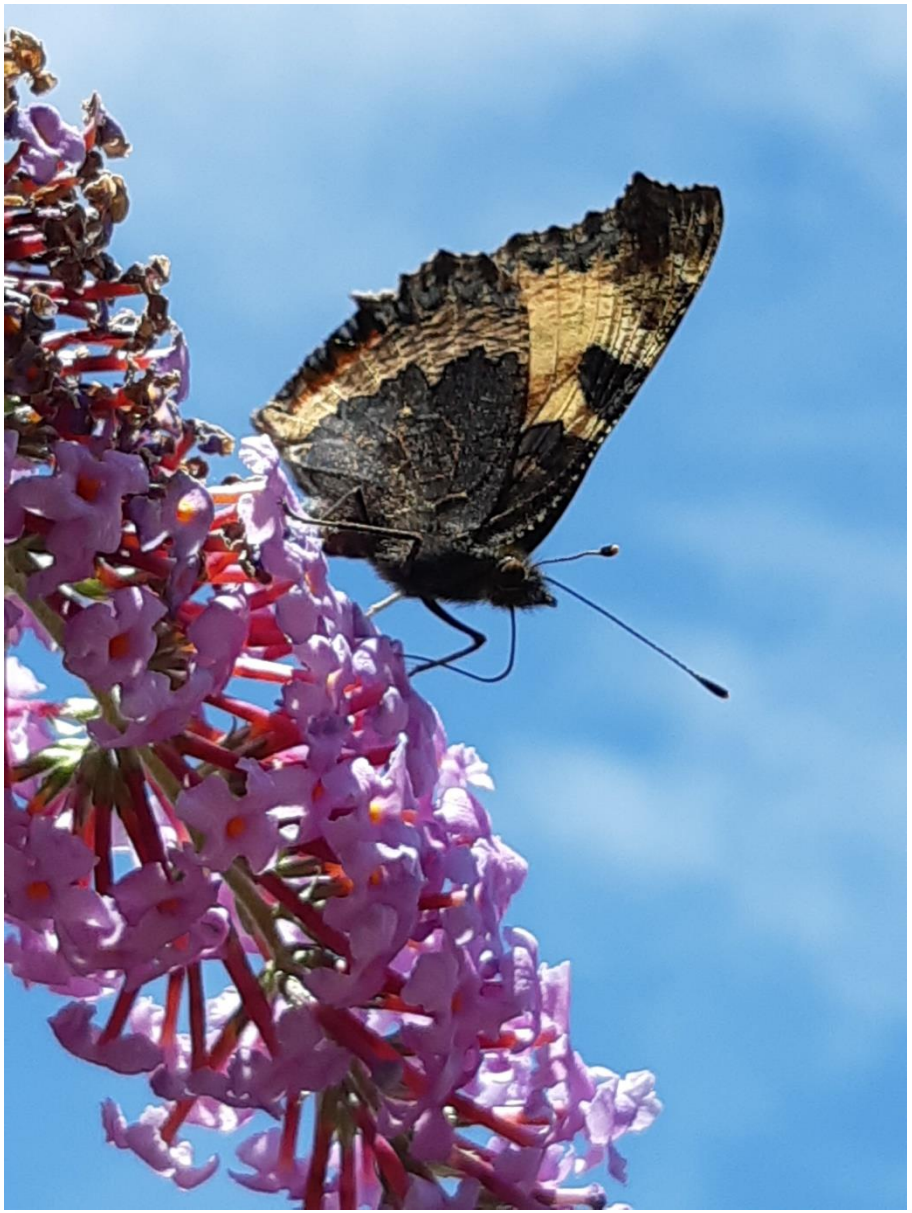

Kleine vos:

Het mannetje verdedigt vanaf het middaguur een territorium, meestal op een beschutte, zonnige plek in de buurt van een flinke bos brandnetels. Als na verloop van tijd geen vrouwtje is gepasseerd, zoekt hij een ander territorium op, hij heeft er meerdere.

Een mannetje benadert ieder vliegend, donkergekleurd object. Hij verdrijft mannelijke soortgenoten, soms in een minutenlange spiraalvlucht en achtervolgt ieder vrouwtje. Een mannetje achtervolgt een vrouwtje net zolang tot ze gaat rusten. Deze achtervolging kan enkele uren duren terwijl ook andere mannetjes het vrouwtje achterna gaan. Als het vrouwtje uiteindelijk gaat zitten, neemt het mannetje achter haar plaats. Hij betast haar vleugels met zijn antennes. De paring gebeurt meestal aan de onderzijde van een brandnetelblad en duurt de hele nacht!

Vlinders van de tweede generatie overwinteren op een koele donkere plaats, zoals in gebouwen, holle bomen of grotten. Voor de overwintering drinken ze eerst veel nectar om een grote energievoorraad op te bouwen. Soms zijn ze heel vroeg in het jaar alweer buiten te vinden.

Een paar niet jaarlijkse bezoekers in onze tuin:

Het landkaartje. Alleen exemplaren van de donkerbruine zomergeneratie zag ik een paar keer, misschien ook omdat die meer opvalt dan de oranjebruine lentevorm.

En de argusvlinder, deze is goed te herkennen: Behalve het uiterlijk met een aantal 'argusogen' dat verspreid over de vleugels ligt, is zijn gedrag opvallend, hij heeft de neiging andere vlinders weg te jagen.

De kleine vuurvlinder heb ik hier maar één keer gezien:

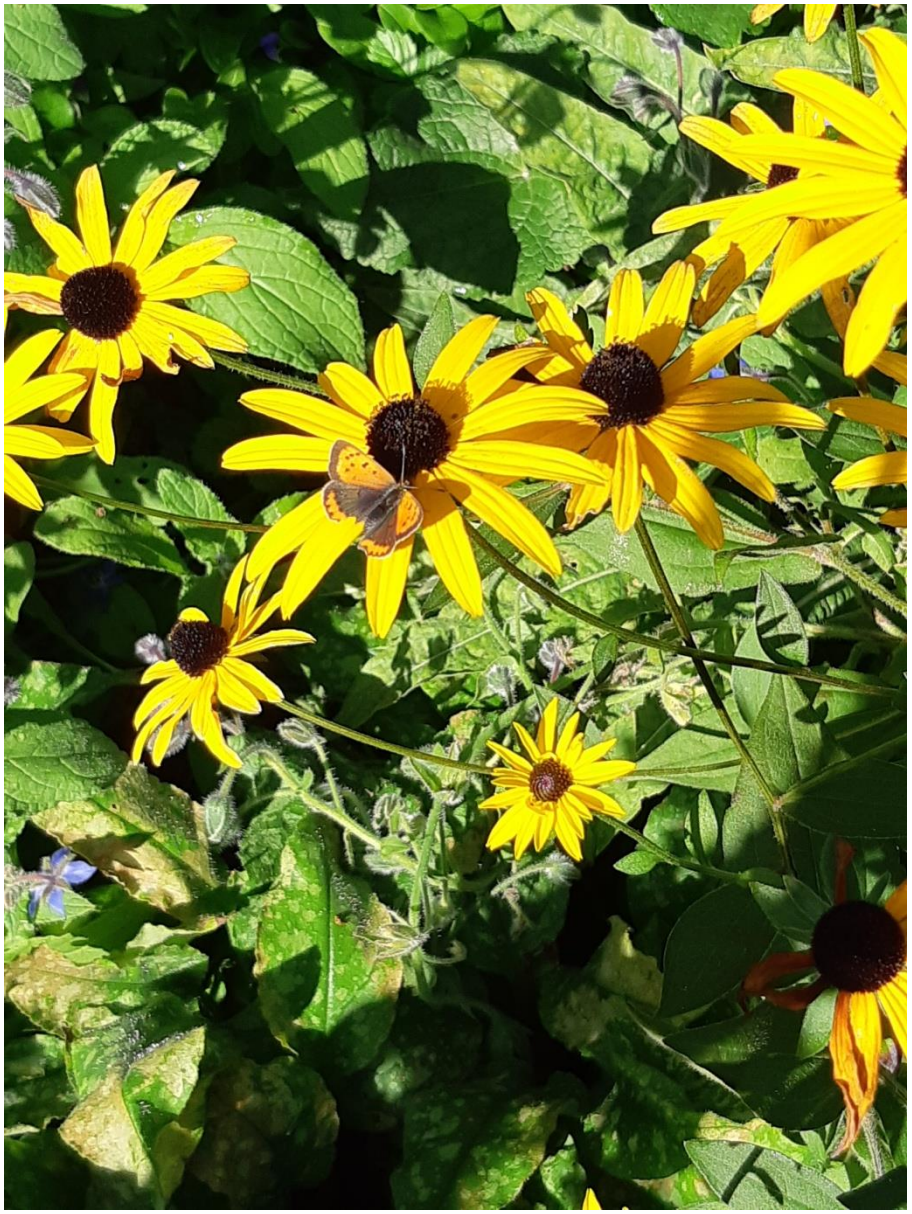

Nachtvlinders zijn minstens zo bijzonder! Sommigen vliegen ook overdag. Met name hun antennevorm geeft dan aan dat het toch een nachtvlinder is. Hier het bekende dagactieve muntvlindertje:

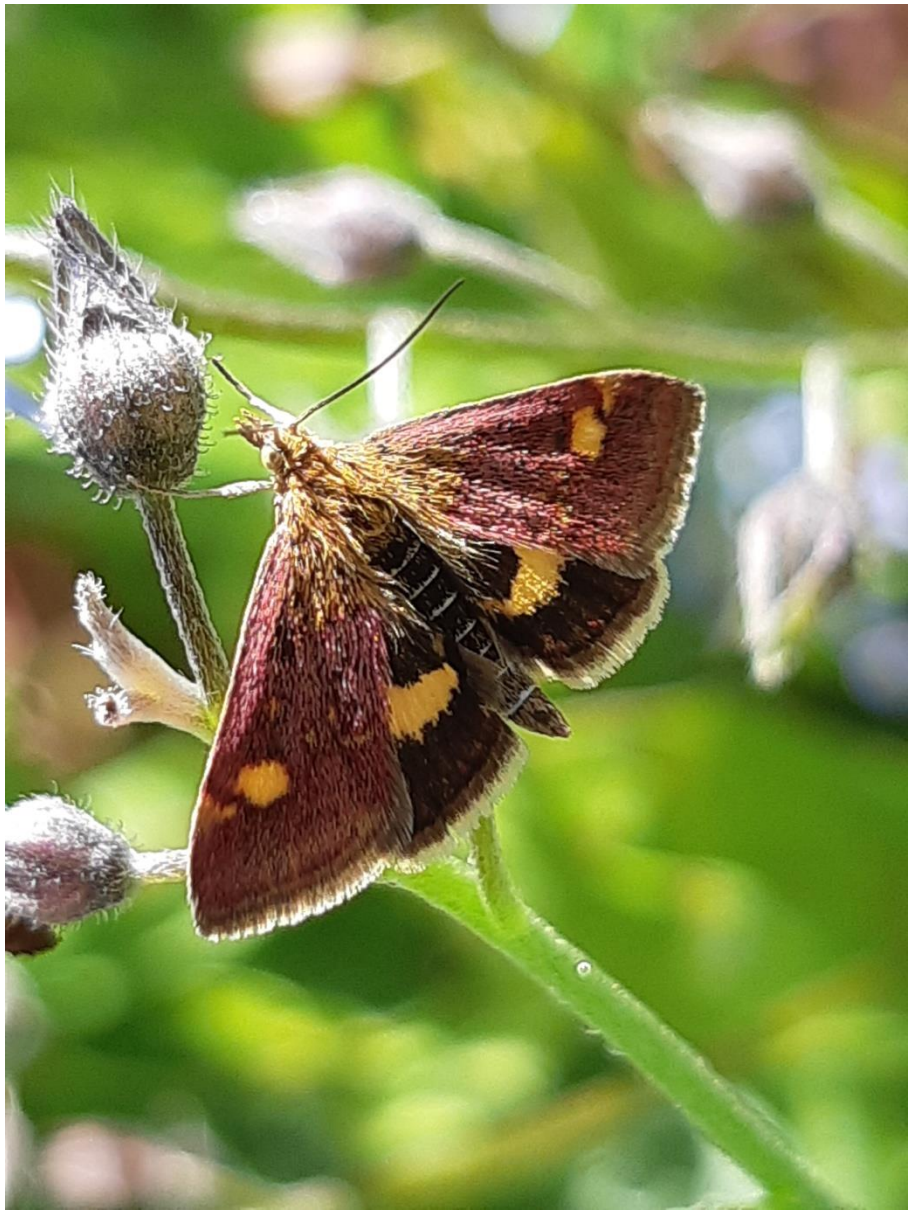

En een rups van het muntvlindertje met zijn zelfgemaakte behuizing van een muntblad:

Ook de bonte brandnetelmot vliegt overdag. De brandnetel is de voornaamste waardplant van de rups. Daarop brengt hij ook een groot deel van het jaar door, pas in juni verschijnt de vlinder!

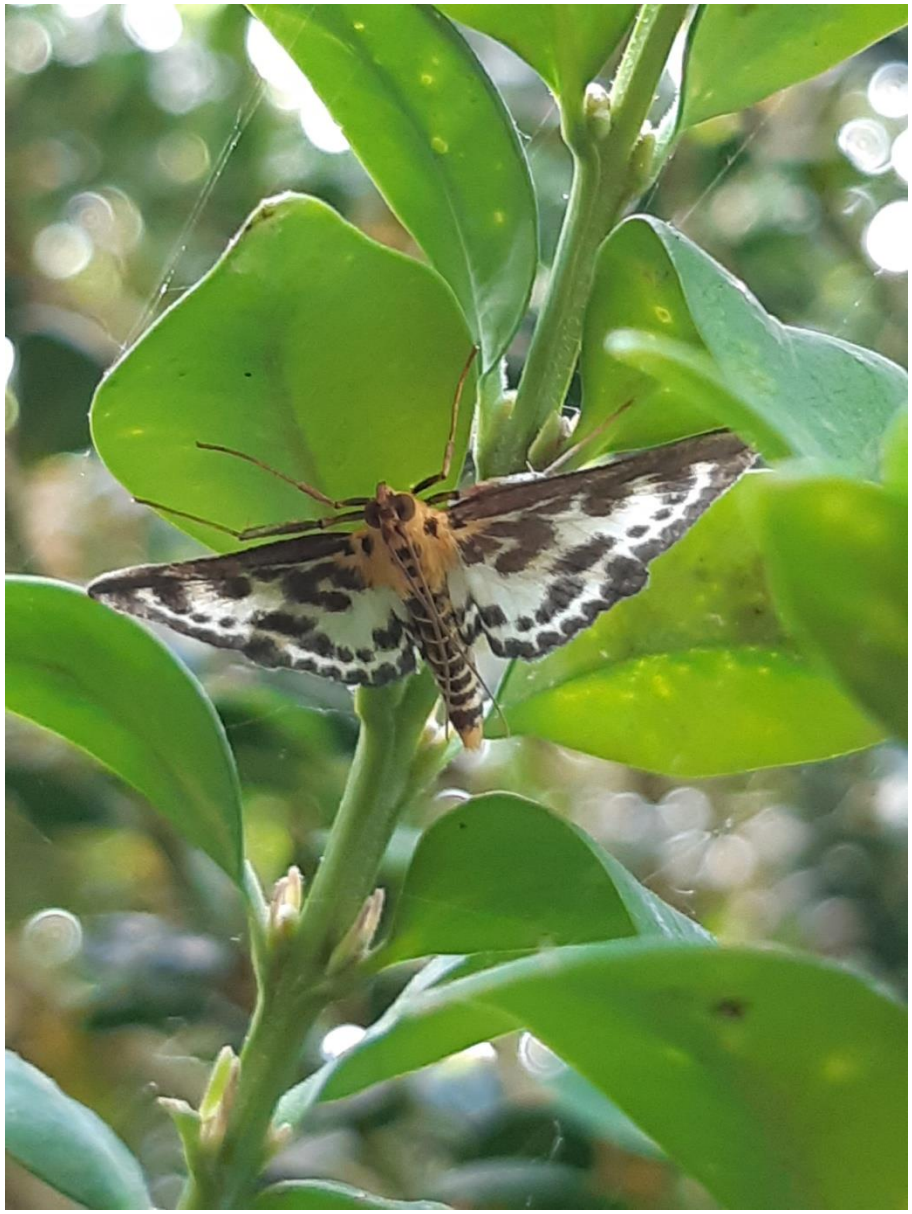

Bij nachtvlinders wordt er onderscheid gemaakt tussen micro's en macro's. Vreemd genoeg heeft dit niet met de grootte te maken. De redelijk grote brandnetelmot hoort, evenals het muntvlindertje, tot de micro's. Kenmerken van micro's zijn o.a. draadvormige antennes, in rust vaak liggend over de borst. Ze hebben lange poten met lange sporen en vaak zeer lange franje aan de achterrand van de vleugels.

De brandnetelbladroller hoort hier ook toe. Het is een van de meest voorkomende bladrollers. De rups leeft in een bijeengesponnen deel van een plant, vandaar de naam. Hij lust trouwens veel meer dan brandnetels alleen, ook andere kruiden en boombladeren.

En een anjerbladroller.

Niet alle nachtvlinders die ik tegenkwam stonden goed op de foto doordat ze vaak pas in de schemering actief worden.

Naast enige tientallen dagvlinders zijn er in ons land een paar duizend soorten nachtvlinders!

Van het kleine koolmotje zou je niet verwachten dat het een trekvlinder is. De vlinder trekt vanuit Zuid-Europa tot aan Spitsbergen, is op 100 m hoogte en ook op zee te vinden!

Zoals de naam aangeeft worden eitjes afgezet op kruisbloemigen zoals koolsoorten, maar ook tropaoliceae zoals veld- of Oost-Indische kers. De jonge rupsen zijn zogenaamde bladmineerders, zij eten venstertjes in de bladeren, waarbij de opperhuid aan een kant in tact blijft, ze beginnen bij het binnenste van de kool. Oudere rupsen eten gewoon alles op.

Het heeft al snel resistentie tegen verschillende landbouwgiffen ontwikkeld, komt wereldwijd voor en in landen zonder strenge winters kan het echt een plaaginsect zijn.

Er waren dit jaar in een tuin met veel veldkers, O.I.-kers, radijs en mosterd altijd wel koolmotjes te vinden.

Een stippelmot gekleed als met een hermelijnen mantel, binnen op het gordijn. Uitvergroot ontdek je echt de schoonheid van zulke kleine beestjes!

De kleurige esperiamot is een dagactieve nachtvlinder.

De rupsen leven van dood hout. Deze zat met enkele anderen op de stam van de vlinderstruik, waar hij als rups waarschijnlijk van gegeten heeft.

De vrouwtjes hebben langere gele strepen op de rug:

En evenals het mannetje – op de foto niet goed te zien – vleugels met daarin schitterende zeepbelkleuren.

Nu een paar pijnlijke zaken:

De bruine huismot...Hier hebben we binnen helaas een plaag van gehad die zich onder de bank in ons wollen tapijt had genesteld. De rupsen eten allerlei natuurlijke materialen, niet alleen wol, ook papier, dierenvoer, meel, zelfs hout... Buiten worden ze wel in vogelnesten gevonden. Oorsprokelijk komt hij uit Azië, maar is sinds de 19e eeuw ook hier algemeen.

Wel een mooie lavendelblauwe zijdeachtige vlinder.

De buxusmot is een Aziatische exoot van recentere datum. De rupsen laten helaas niets meer over van de buxusstruiken.

En paar bijzondere microvlinders:

Een minitakkenbosje beweegt buiten over de muur. Het blijkt een rupsje met zelfgemaakte behuizing. Je ziet nog een stukje van zijn gestreepte lijfje. Als een heremietkreeft draagt het de strootjes altijd met zich mee en trekt zich er ook wel helemaal in terug.

De 'gewone zakdrager'.

Het uiteindelijke vlindertje is niet erg opvallend, de vrouwtjes hebben zelfs geen vleugels!

Ook de vedermot is een wonderlijk diertje om te zien.

Hoe kan deze vlinder vliegen met zulke smalle vleugels?

Het blijkt dat de vleugels in rust een beetje opgerold zijn. Uitgevouwen zie je dat ze uit allemaal losse kleine 'haartjes' bestaan. Daardoor lijken ze heel erg op vogelveren, vandaar de naam.

Macro's

De geweldige natuurwaarnemer Jac. P. Thijsse schreef begin twintigste eeuw al, dat de hieronder afgebeelde vlinder graag de huizen opzoekt, en inderdaad binnen in huis of schuurtje vind je zo nu en dan een 'huismoeder'.

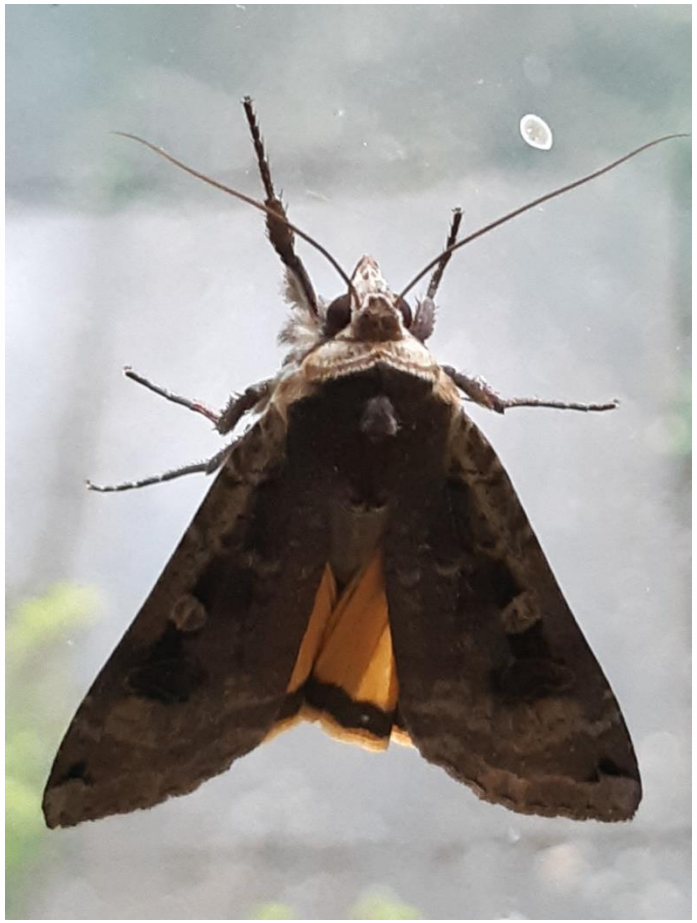

Volgende bladzijde een nogal verweerde huismoeder - je zou haar in eerste instantie voor een dor blaadje zou kunnen houden - zit stil op de lavas of maggiplant. Aan de mier ernaast kan je zien hoe groot ze wel is.

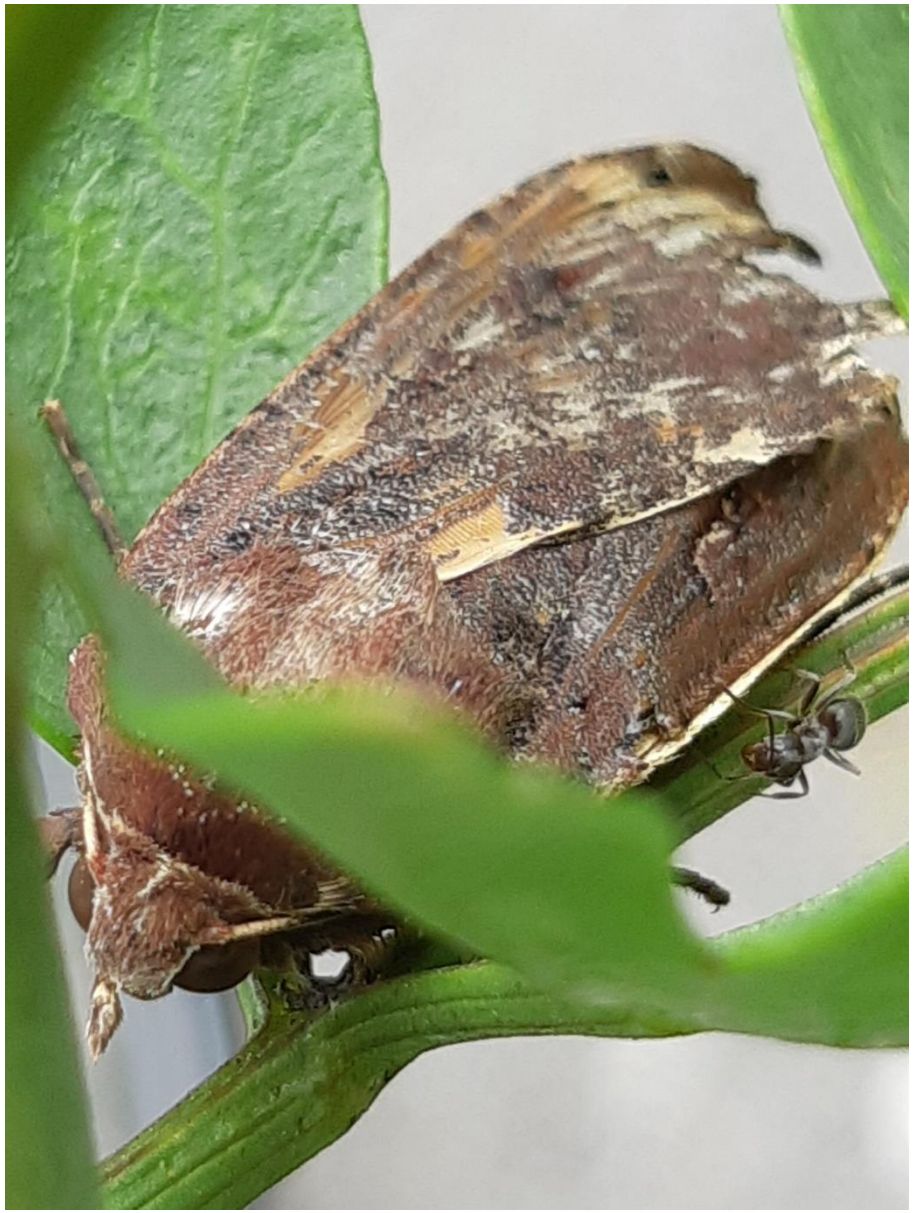

Gamma-uilen zie je vaak in de schemering met snelle vleugelslagen de vlinderstruik bezoeken. Deze trekvlinder uit het Middellandse zeegebied komt heel algemeen in Nederland voor.

In de zomer volgen verschillende generaties elkaar hier op, maar overwinteren lukt alleen in zuid Europa. Eitjes worden overal afgezet, ook terloops wel eens een tijdens het eten. De rupsen zijn niet kieskeurig maar lusten allerlei kruidachtige planten.

De witte figuurtjes op de vleugels hebben geinspireerd tot de naamgeving, sommigen zien er ook een pistooltje in. Verrassend om deze vlinder eens van dichtbij te bekijken, de verschillende kuiven geven een bijzonder driedimensionaal uiterlijk:

De opvallend groen gekleurde kleine zomervlinder is een echte nachtvlinder. Hier heb ik haar, terwijl ze stil op een aardbeienblad zat, wakker gemaakt met het fotograferen. De oorspronkelijk geblokte franje aan de rand van de vleugels is hier niet meer te zien, ook een hap uit de vleugel geeft aan dat dit beestje al langer meegaat.
Eitjes worden afgezet op loofbomen, de rups lijkt dan op een takje en overwintert in die vorm.

De redelijk grote kolibrivlinder zweeft zoals het gelijknamige vogeltje voor een bloem met ongelooflijk snelle vleugelslag en rolt telkens de lange tong uit om nectar te drinken.

Een zwartkamdwergspanner. Het rupsje vond ik buiten, later het vlindertje binnen. Uitvergroot zie je de verfijnde vleugeltekening!

In de rozenstruik een flinke, opvallende rups, herkenbaar aan de deels rode en deels blauwe wratjes op de rug, de 'plakker'.Hij heeft verschillende loof- en naaldbomen als waardplant, maar laat zich soms aan spinseldraden kilometers ver met de wind meevoeren en zo kan hij zomaar in een vrijwel boomloos achtertuintje opduiken.

Er vliegen meer bestuivers rond dan in dit kleine boekje te zien zijn, waaronder soorten die door hun bescheiden grootte en/of donkere kleur niet erg opvallen. Moge dit boekje daarom een aanzet geven tot verdere ontdekkingen in de natuur!

Publicatie in het kader van project Rommel2Hommel, een project van Operatie Klimaat Westfriesland
Website: ok-westfriesland.nl